

Rok Kuntner

O prečrkovanju in podomačevanju

Predavanje

Nadaljevali bomo z jeziki, ki se zapisujejo z nelatiničnimi črkopisi. Poleg jezikov, ki se zapisujejo s cirilskimi črkopisi, ki jih zaenkrat puščamo ob strani, gre zlasti za hebrejščino, arabščino, perzijščino, sanskrt, hindijščino, urdujščino, armenščino in gruzinščino. Poleg razlik v zapisovalnih praksah te jezike v odnosu do slovenščine družijo tudi dejstva, da gre za nam geografsko in kulturno razmeroma oddaljene idiome, s katerimi smo bili govorci slovenščine zgodovinsko le redko v neposrednem stiku. Zaradi tega smo besede iz teh jezikov praviloma prevzemali po posredništvu kulturno dominantnih jezikov in jezikov mednarodnega sporazumevanja (zlasti nemščine, francoščine, ruščine in angleščine) ter sosedskih jezikov (zlasti osrednje južne slovanščine).

V zadnjih desetletjih pa spričo globalizacije govorci slovenščine vedno pogosteje vstopamo v neposredni stik s temi jeziki, zaradi česar se je prevzemanje po posredništvu začelo v veliki meri umikati neposrednemu prevzemanju iz samega vira. Ker ti jeziki vsebujejo tudi glasove, ki jih naš jezik ne pozna, se govorec slovenščine nemalokrat znajde v zadregi, kako kakšno tuje ime ali občno poimenovanje pravilno izgovoriti in zapisati po slovensko. Nastala je torej potreba po natančnejši sistematizaciji prevzemalnih pravil za posamezni jezik. Pri *Pravopisu 8.0* smo se zato odločili za nadgradnjo in razširitev preglednic pisav v *Slovenskem pravopisu 2001*. Delo je potekalo v sodelovanju delovne skupine za prevzemalna pravila in strokovnjakov za posamezne jezike. Hvaležni smo tudi uporabnikom iz strokovne in širše javnosti, ki so se udeležili javne razprave in prispevali nekaj tehtnih predlogov, ki smo jih skušali v največji možni meri upoštevati pri reviziji in pripravi končnih redakcij.

Zdaj pa k bistvu predstavitve. Tako v okviru javne razprave kot tudi na splošno v javnem diskurzu se je pokazalo, da glede prevzemanja iz omenjenih jezikov ostaja nekaj nejasnosti na ravni terminologije. Pogosto namreč slišimo, da besede iz jezikov, ki se zapisujejo z nelatiničnimi pisavami, v slovenščino prevzemamo na način, da jih **prečrkujemo**. Ta trditev ne drži v celoti, saj ima v okviru dvostopenjskega prevzemanja, ki ga uporabljamo pri prevzemanju iz tujih jezikov z nelatiničnimi črkopisi, beseda **prečrkovanje** specifičen in terminološko ozko zamejen pomen. Za ustrezno uporabo prevzemalnih pravil za omenjene jezike je potrebno razumeti in uzavestiti pomensko razliko med terminoma *prečrkovanje* in *podomačitev*.

Prečrkovanje oz. latinizacija oz. romanizacija pomeni prepis izvirne pisave v latinico, pri čemer ima vsaka črka nelatiničnega črkopisa latinično ustreznico v črki ali črkovnem sklopu, kar (praviloma) omogoča nedvoumen povratni prepis v izvirno obliko. Raba prečrkovanih oblik prevzetih besed je omejena na bibliografske zapise ter strokovna in znanstvena besedila, sicer pa nam služi zgolj kot osnova za podomačeno obliko.

Podomačitev predstavlja drugi korak v sistemu dvostopenjskega prevzemanja. **Podomačeni izgovor** dobimo tako, da izvirni izgovor poenostavimo v skladu z načeli substitucijske fonetike, ki veljajo za slovenski knjižni jezik. To pomeni, da v glasovnem sistemu knjižne slovenščine poiščemo najbližji sistemski ustreznik tujega glasu, npr. nezveneči uvularni (jezičkov) zapornik, ki ga pri prečrkovanju arabščine zapišemo s črko *q*, v slovenščini ne obstaja in ga zamenjamo z nezvenečim velarnim (mekkonebnim) zapornikom, ki ga v slovenščini zapisujemo s črko *k*. Iz podomačenega izgovora pa logično sledi **podomačeni zapis**, tj. zapis v slovenski latinici oz. slovenici. Podomačeni zapis prevzete besede lahko vsak opismenjen govorec slovenščine pravilno prebere, praviloma pa tudi intuitivno ustrezno pregiba. Podomačene oblike prevzetih besed uporabljamo v publicističnih in drugih besedilih, namenjenih širši javnosti.

Spodnja preglednica prinaša nekaj primerov dvostopenjskega prevzemanja iz različnih tujih jezikov.

JEZIK	IZVIRNI ZAPIS	PREČRKOVANI ZAPIS (1. stopnja)	PODOMAČENI ZAPIS (2. stopnja)
hebrejščina	תֵּל אָבִיב	LB/SBL <i>Tēl 'Ābīḇ</i>	Tel Aviv [təl avív-]
arabščina	قَطْر	DIN <i>Qatar</i>	Katar [kátar]
perziščina	گولستان	UN <i>Golestān</i>	Golestan [golestán]
armenščina	Եղեգնաձոր	HM <i>Eleanajor</i>	Jegegnadzor [jegegnadzór]
gruzinščina	მცხეთა	ISO GRUZ <i>Mc'xet'a</i>	Mcheta [mæchéta]